

XXII Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii

O DAWNYCH MAPACH INACZEJ

Po sześćoletniej przerwie (poprzednia taka konferencja odbyła się w Krasiczynie koło Przemyśla we wrześniu 2001 r.) spotkali się polscy historycy kartografii na swojej kolejnej cyklicznej imprezie, mającej już ponadtrzydziestoletnią tradycję.

JERZY OSTROWSKI

Tym razem obok stałego organizatora takich spotkań – Zespołu Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN – główny ciężar przygotowania i przeprowadzenia konferencji wziął na siebie Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego. Obrady XXII Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii toczyły się w ośrodku wypoczynkowo-szkoleniowym tego uniwersytetu w nadmorskim Pobierowie w dniach 11-13 października. Przybyło na nie 37 osób z całej Polski oraz 3 osoby z zagranicy (z Łotwy, Irlandii i Kanady).

Zwyczajowo tematyka dotychczasowych konferencji była zawężana do wybranego terytorium (np. Śląska lub ostatnio Galicji), kategorii map (np. górniczych, leśnych, planów miast), a nawet działalności jednej firmy lub osoby (np. Eugeniusza Romera). W tym roku organizatorzy postąpili inaczej, głównym tematem obrad była bowiem „Dawna mapa jako źródło wiedzy o świecie”, co ukierunkowało autorów wystąpień na prezentowanie wyników badań nad dawnymi dokumentami kartograficznymi właśnie z punktu widzenia ich wpływu na bieżącą znajomość świata,

Mapa Prus Kaspra Hennebergera

a obecnie jako źródła informacji w pracach historyków. Przy tak sformułowanym temacie ogólnym, problematyka poruszona w 24 referatach była bardzo zróżnicowana, chociaż starano się ją z grubsza uporządkować, dzieląc wystąpienia na trzy grupy i odpowiadające im sesje kończone ożywionymi dyskusjami.

Najpierw zajęto się dawną mapą jako źródłem historycznym. Obszernie wypowiedział się na ten temat we wprowadzającym referacie „Wykorzystanie źródeł kartograficznych w badaniach nad historią Polski XVI–XVIII wieku” prof. Stanisław Alexandrowicz z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Mówił krytycznie i z troską, gdyż okazuje się, że daw-

ne mapy, zwłaszcza wielkoskalowe, są przez naszych historyków zupełnie niedoceniane, a nawet nieznanne. Podobnie sformułowany temat, ale w odniesieniu do map średniowiecznych i wczesnonerensansowych, omówił prof. Wojciech Iwańczak z Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, natomiast wyniki badań dotyczących przeszłości konkretnych obszarów z wykorzystaniem dokumentów kartograficznych (map topograficznych i katastralnych oraz planów miast) przedstawili kolejno dr Maria Jankowska z Akademii Rolniczej w Poznaniu, dr inż. Bogdan Wolak z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i prof. Wiesław Sieradzan z UMK w Toruniu. Swego rodzaju ciekawostką była oryginalna mapa ziem polskich, wydana w 1910 r. w Krakowie z okazji

FOT. JERZY OSTROWSKI

piśmienną mapą dolnej Wisły Franciszka Czakiego z pierwszej połowy XVIII wieku.

Po zebraniu organizacyjnym Zespołu Historii Kartografii przy IHN PAN, na którym m.in. postanowiono powiększyć jego skład o dwóch nowych członków (prof. Andrzeja Koniasa i dr. Radosława Skryckiego) oraz po uroczystej kolacji z długimi rozmowami, mającymi nadrobić kilkuletnią przerwę w bezpośrednich kontaktach, uczestnicy kon-

ferencji spotkali się jeszcze na krótkiej sesji końcowej, złożonej z trzech referatów. Mieszkający w Dublinie nasz rodak Jerzy Czajewski mówił barwnie o dokumentach i materiałach kartograficznych związanych z delimitacją granicy Rzeczypospolitej z Rosją po pierwszym rozbiore. Paweł Weszpiński z Archiwum m.st. Warszawy pokazał interesujące dawne plany stolicy i mapy jej okolic, przechowywane w zbiorach Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu. Natomiast Agnieszka Wałek z Uniwersytetu Szczecińskiego zaprezentowała zmiany linii brzegowej Bałtyku w okolicach Trzęsacza, co było wprowadzeniem do krótkiej wycieczki do tej pobliskiej miejscowości, znanej z coraz skromniejszych ruin średniowiecznej kościoła na cofającym się klifie (patrz fot. powyżej).

Wpodsumowaniu konferencji w imieniu gospodarzy za aktywny udział podziękował wszystkim kierownik Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Szczecińskiego prof. Radosław Gazicki. Poinformował również, że teksty referatów zostaną wkrótce opublikowane w kolejnym tomie serii „Z Dziejów Kartografii”. Z kolei przewodniczący Zespołu Historii Kartografii przy IHN PAN prof. Stanisław Alexandrowicz w imieniu uczestników podziękował szczecińskim organizatorom, a w szczególności dr. Radosławowi Skryckiemu, za doskonałe przygotowanie konferencji i sprzyjające obradom warunki pobytu. Wyraził także nadzieję, że w niezbyt odległym czasie dojdzie do kolejnego takiego spotkania, jako że historia kartografii nadal cieszy się, i to nie tylko w Polsce, dużym zainteresowaniem, a jest na tym polu jeszcze wiele do zrobienia. ■

pięćsetlecia zwycięstwa pod Grunwaldem, zaprezentowana jako ówczesne źródło informacji historycznych i dydaktycznych przez Piotra Grabowskiego z Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Wreszcie Ewa Szynekiewicz z Uniwersytetu Wrocławskiego omówiła dawne mapy Śląska, w tym kolejne wydania niemieckiej mapy topograficznej 1:25 000, jako dokumenty zmian zachodzących w terenie.

Siedem referatów złożyło się na kolejną sesję zatytułowaną „Historia kartografii powszechnej”. Z okazji pięćsetlecia pojawienia się nazwy „Ameryka” ewolucję obrazu tego kontynentu na mapach publikowanych w XVI-wiecznej Europie przypomniała i obficie zilustrowała przykładami Lucyna Szaniawska z Biblioteki Narodowej. Dr Margarita Barzdevica z Uniwersytetu w Rydze pokazała liczne plany tego miasta, dokumentujące jego rozwój przestrzenny. Prof. Andrew B. Pernal z Brandon University w Kanadzie, wybitny znawca dorobku francuskiego kartografa Wilhelma le Vasseur de Beaulana, autora znanych XVII-wiecznych map Ukrainy, pokazał i omówił jego dwie mało znane mapy Normandii i Bretanii. Dwa kolejne referaty dotyczyły wybranych prac kartograficznych naszych zachodnich sąsiadów. Najpierw dr Radosław Skrycki z Uniwersytetu Szczecińskiego zaprezentował mapę Brandenburgii Jacoba Paula von Grundlinga z 1724 r. jako narzędzie propagandy w rękach ówczesnego władcy, a następnie prof. Andrzej Konias z Akademii Pomorskiej w Słupsku – problematykę badawczą dotyczącą kartografii topograficznej państwa i zaboru pruskiego, którą od kilku lat

zajmuje się w kierowanym przez siebie Zakładzie Kartografii. Istotne było wystąpienie dr Doroty Jutrzenki-Supryn z UMK w Toruniu, poświęcone mało znanym większości uczestników konferencji materiałom i technikom wykonywania dawnych map od starożytności do XVIII wieku. Wreszcie na zakończenie Krystyna Szykuła z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu podsumowała swoje badania ważnej mapy Rosji angielskiego podróżnika Anthony’ego Jenkinsona z 1562 roku, uważanej długo za zaginioną i odnalezioną przypadkowo w tym mieście w 1987 r.

Zabytkom kartografii ziem polskich i ich wartości dokumentacyjnej poświęcone były dwie ostatnie sesje. Dr Rafał Simiński z Uniwersytetu Szczecińskiego mówił o obrazie Inflant na mapach średniowiecznych. Henryk Rutkowski z Instytutu Historii PAN podzielił się swoimi uwagami o treści wybranych map Polski z pierwszej połowy XVI wieku. Bogumił Szady z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wystąpił z prezentacją rękopiśmiennej mapy unickiej diecezji chełmskiej i bełskiej z 1782 roku. Dr Jarosław Łuczyński z UMK w Toruniu mówił o tekstach umieszczanych na XVI-wiecznych mapach Rzeczypospolitej, a dr Dorota Borowicz z Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentowała liczne mapy narodowościowe Górnego Śląska jako odbicie dziejów politycznych tego regionu. Dr Małgorzata Gałęziowska z Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie podzieliła się refleksjami o treściach symbolicznych w dawnej kartografii na przykładzie map Prus Kaspra Hennebergera. I na koniec Krzysztof Strzelecki z Akademii Pomorskiej w Słupsku omówił stan badań nad 12-arkusową rękopi-